

**Granskning av ärenden vid Ekobrottsmyndigheten där den enskilde inte
underrättats om hemlig tvångsmedelsanvändning**

---

1. SAMMANFATTNING

Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten har granskat samtliga tvångsmedelsärenden i vilka åklagare vid Ekobrottsmyndigheten under åren 2015 och 2016 meddelat nämnden att underrättelse om användning av hemligt tvångsmedel underlåtit.

I ett ärende har hemlig avlyssning utförts under drygt tre veckor trots avsaknad av erforderligt tillstånd till åtgärden. Nämnden beslutar att anmäla förhållandena till Åklagarmyndigheten.

I övrigt har nämnden endast några mindre påpekanden gällande bland annat ett sent beslut om att skjuta upp underrättelse till enskild.

Innehåll

1. SAMMANFATTNING.....	1
2. BAKGRUND.....	3
3. GRANSKNINGEN.....	3
4. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER.....	4
4.1 Inledning	4
4.2 Tillstånd till hemligt tvångsmedel	4
4.3 Tvångsmedlets upphörande	4
4.3 Förstöring av material.....	5
4.4 Underrättelser till enskilda.....	5
4.5 Dokumentation.....	6
5. NÄMNDENS IAKTTAGELSER OCH BEDÖMNING.....	6
5.1 Tillstånd och verkställighet av tvångsmedelsbesluten.....	6
5.2 Förstöring av material.....	7
5.2.1 Sent beslut om förstöring.....	7
5.2.2 Förstöring av överskottsmaterial.....	8
5.3 Underrättelser till enskilda.....	8
5.3.1 Sen första prövning.....	8
5.4 Dokumentation.....	9
5.5 Övrigt	9
6. BESLUT	9

2. BAKGRUND

Huvudregeln är att en enskild som har varit utsatt för hemliga tvångsmedel ska underrättas om det. Om viss sekretess gäller har åklagaren möjlighet att först skjuta upp och senare underlåta att lämna en sådan underrättelse. Åklagaren är skyldig att underrätta Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden om sitt beslut att underlåta underrättelse.

Ekobrottsmyndigheten är en åklagarmyndighet med uppdrag att bekämpa ekonomisk brottslighet. Myndigheten bedriver sin operativa verksamhet vid tio ekobrottskammare (en i Umeå, fyra i Stockholm, en i Linköping, två i Göteborg och två i Malmö).

3. GRANSKNINGEN

Nämnden har granskat samtliga tvångsmedelsärenden i vilka åklagare vid Ekobrottsmyndigheten under åren 2015 och 2016 meddelat nämnden att underrättelse om användning av hemligt tvångsmedel underlåtit.¹

Granskningen har utförts genom att kopior av tvångsmedelsdiarierna och handlingar i tvångsmedelsärendena infordrats till nämndens kansli.

Nämnden har särskilt granskat

- om tillstånd har funnits för respektive tvångsmedelsåtgärd,
- om bestämmelserna om förstöring av upptagningar och uppteckningar från tvångsmedelsanvändningen har följts,
- om bestämmelserna om underrättelse till enskild har följts och
- om vidtagna åtgärder har dokumenterats på ett tillfredsställande sätt.

Vidare har nämnden i vissa utvalda ärenden kontrollerat verkställigheten av tillståndsbesluten och besluten om förstöring av upptagningar och uppteckningar från tvångsmedelsanvändningen.

Med anledning av de iakttagelser som gjorts har berörda ekobrottskamrar uppmanats att besvara vissa frågor.

---

¹ Granskade ärenden har handlagts vid Första och Andra Ekobrottskammaren i Malmö, Ekobrottskammaren i Linköping och Andra Ekobrottskammaren i Göteborg.

4. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

4.1 Inledning

Bestämmelser om hemliga tvångsmedel, såsom t.ex. hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (hemlig avlyssning) och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (hemlig övervakning), finns framförallt i 27 kap. rättegångsbalken (RB).²

Ekobrottsmyndigheten har utförliga interna styrdokument³ som närmare behandlar vissa handläggningsfrågor. Styrdokumenterna innehåller även hänvisningar till bl.a. Åklagarmyndighetens föreskrifter om diarieföring (ÅFS 2005:19) och Åklagarmyndighetens rättspromemoria Hemliga tvångsmedel – Hanteringen i vissa fall, RättsPM 2012:8.

4.2 Tillstånd till hemligt tvångsmedel

Beslut om hemlig avlyssning och hemlig övervakning meddelas av rätten efter framställning av åklagaren (27 kap. 21 § första stycket RB).⁴

Ett tillstånd till hemlig avlyssning och hemlig övervakning får inte bestämmas längre än nödvändigt och får, när det gäller tid som infaller efter beslutet, inte överstiga en månad från dagen för beslutet (27 kap. 21 § andra stycket RB). Tillståndstiden kan förlängas genom nya beslut.

4.3 Tvångsmedlets upphörande

Hemlig avlyssning och hemlig övervakning kan upphöra antingen genom att tillståndstiden löper ut eller genom att tvångsmedelsbeslutet upphävs.

Om det inte längre finns skäl för ett beslut om hemlig avlyssning eller hemlig övervakning, ska åklagaren eller rätten omedelbart häva beslutet (27 kap. 23 § RB).

---

² De rättsliga utgångspunkterna utgår från rättegångsbalkens bestämmelser per den 1 januari 2015. Innehållet i de för uttalandet aktuella bestämmelserna har dock inte ändrats i materiellt hänseende i förhållande till vad som gällde vid tidpunkten för tvångsmedelsanvändningen i de granskade ärendena.

³ Ekobrottsmyndighetens riktlinjer för Hemliga tvångsmedel (EBMR-R 2017:2) och Aktuella rättsfrågor – Några frågor som kan uppkomma vid användningen av hemliga tvångsmedel (ARF 2014:1, uppdaterad i januari 2017).

⁴ Under vissa förutsättningar får dock tillstånd till åtgärderna ges av åklagaren i avvaktan på rättens beslut (se 27 kap. 21 a § första stycket RB).

4.4 Förstöring av material

Reglerna om granskning, bevarande och förstöring av upptagningar och uppteckningar (material) från bland annat hemlig avlyssning och hemlig övervakning finns i 27 kap. 24 § RB. Material ska, i de delar det är av betydelse från brottsutredningssynpunkt, bevaras till dess förundersökningen har lagts ned eller avslutats eller, om åtal väckts, målet avgjorts slutligt. Om materialet är av betydelse för att förhindra förestående brott ska det bevaras så länge det behövs för detta ändamål. Materialet ska därefter förstöras.

Ansvar för att material förstörs och att det sker i rätt tid åligger som huvudregel den åklagare som är eller har varit förundersökningsledare i den utredning i vilken tvångsmedelsanvändningen förekommit.⁵ Om han eller hon överlämnat överskottsinformation till en annan förundersökning ansvarar den mottagande förundersökningsledaren för förstöringen av det överlämnade materialet. I Ekobrottsmyndighetens interna styrdokument anges att den överlämnande åklagaren, vid överlämnandet, bör erinra den mottagande förundersökningsledaren om detta i syfte att undvika eventuella oklarheter kring vem som bär ansvaret för att materialet förstörs.⁶

I Ekobrottsmyndighetens interna styrdokument anges vidare att ett förstöringsbeslut ska vara skriftligt och diarieföras samt att den åklagare som är eller har varit förundersökningsledare ska ansvara för att diarieföring sker. Förundersökningsledaren har även ansvar för att förstöringsbeslutet verkställs och att ett intyg om att åtgärden verkställts diarieförs.⁷

4.4 Underrättelser till enskilda

Bestämmelser om underrättelse till enskild med anledning av hemlig tvångsmedelsanvändning finns i 27 kap. 31-33 §§ RB. Syftet med bestämmelserna är att ge den som utsatts för ett hemligt tvångsmedel möjlighet att i efterhand bedöma vilket integritetsintrång som åtgärden har inneburit och att reagera mot vad han eller hon kan anse ha varit en rättsstridig åtgärd.⁸

---

⁵ Se nämndens uttalande den 26 april 2012 ”Granskning av förstöring av material från hemliga tvångsmedel i vissa avseenden (dnr 103-2011 och 113-2011).

⁶ Aktuella rättsfrågor – Några frågor som kan uppkomma vid användningen av hemliga tvångsmedel (ARF 2014:1, uppdaterad i januari 2017), s. 5 och där införd hänvisning till Åklagarmyndighetens RättsPM 2012:8, Hemliga tvångsmedel – hanteringen i vissa avseenden, s. 22.

⁷ Ekobrottsmyndighetens riktlinjer om hemliga tvångsmedel (EBMR-R 2017:2), s. 9 f. och Aktuella rättsfrågor – Några frågor som kan uppkomma vid användningen av hemliga tvångsmedel (ARF 2014:1, uppdaterad i januari 2017), s. 4.

⁸ Prop. 2006/07:133, s. 30.

Underrättelseskyldigheten ska fullgöras av den åklagare som är eller har varit förundersökningsledare (14 b § första stycket förundersökningskungörelsen [1947:948]).

Huvudregeln är att den som är eller har varit misstänkt för brott ska underrättas om hemlig tvångsmedelsanvändning som han eller hon har utsatts för (27 kap 31 § första stycket RB). En underrättelse behöver dock inte lämnas om viss sekretess gäller och ska inte lämnas om förundersökningen angår vissa särskilt angivna brott (33 § andra och tredje styckena). I vissa fall behöver en underrättelse inte lämnas om integritetsintrånget kan antas vara ringa (31 § andra stycket). En underrättelse behöver inte heller lämnas till den som redan fått del av eller tillgång till uppgifterna under förundersökningen eller om underrättelsen med hänsyn till omständigheterna är uppenbart utan betydelse (31 § femte stycket).

En underrättelse ska lämnas så snart det kan ske utan men för utredningen, dock senast en månad efter det att förundersökningen avslutades (27 kap 31 § fjärde stycket RB). I de fall förundersökningen avser flera misstänkta och de misstänkta avförs från utredningen vid olika tillfällen, räknas fristen från det att respektive misstänkt avförs från utredningen.⁹ Skyddas uppgifterna av vissa bestämmelser om sekretess ska underrättelsen skjutas upp till dess sekretess inte längre gäller (33 § första stycket). Har det på grund av sekretess inte kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från det att förundersökningen avslutades får underrättelse underlåtas (33 § andra stycket). Åklagaren är i dessa fall skyldig att underrätta nämnden om sitt beslut (14 b § andra stycket förundersökningskungörelsen).

4.5 Dokumentation

Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter om diarieföring (ÅFS 2005:19) ska uppgifter om hemliga tvångsmedel registreras i ett tvångsmedelsdiarium (3 §). De uppgifter som krävs för att kunna följa handläggningen av ett ärende ska registreras i diariet (6 §).

5. NÄMNDENS IAKTTAGELSER OCH BEDÖMNING

5.1 Tillstånd och verkställighet av tvångsmedelsbesluten

I samtliga tvångsmedelsärenden finns tillstånd från rätten till de hemliga tvångsmedelsåtgärderna.

---

⁹ Se ”Rapport avseende Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens iakttagelser och synpunkter från granskning av åklagarväsendets hantering av hemliga tvångsmedel” beslutad den 8 juni 2010 (nämndens ärende dnr 2010-6-3).

I ett ärende, som handlagts vid Ekobrottskammaren i Linköping, beviljade rätten tillstånd till hemlig avlyssning avseende två telefonnummer tillhörande en enskild. Endast en siffra skiljde de båda numren åt. Åklagaren beslutade att avbryta den hemliga avlyssningen avseende båda telefonnumren innan tillståndstiden löpt ut och upprättade en beslutshandling för respektive telefonnummer. Uppgift om att hävningsbesluten befordrats för verkställighet har inte dokumenterats i ärendet. Vid kontroll av verkställigheten av tillståndsbesluten fann nämnden att det finns uppgifter i Polismyndighetens avlyssningssystem som tyder på att hemlig avlyssning avseende ett av telefonnumren verkställts även drygt tre veckor efter det att åklagare beslutat om upphävande av tvångsåtgärden.

Kammarchefen har uppgett i huvudsak följande.

Vid kontroll har det framkommit att ansvarig polisinspektör underrättade Ekobrottsmyndighetens centrala avlyssningsfunktion om *ett* förtida hävningsbeslut. Det andra numret kopplades ner först när tillståndstiden löpt ut. Det har inte gått att utröna varför polisinspektören inte underrättade avlyssningsfunktionen om båda hävningsbesluten. Den aktuella polisinspektören arbetar inte längre kvar vid Ekobrottsmyndigheten.

Nämnden konstaterar att hemlig avlyssning utförts under drygt tre veckor trots avsaknad av erforderligt tillstånd till åtgärden. Det förefaller således som att det vid handläggningen av ärendet har förekommit fel som kan utgöra brott. Nämnden ska därför anmäla förhållandena till Åklagarmyndigheten i enlighet med bestämmelserna i 20 § förordningen (2007:1141) med instruktion för Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden.

I övriga kontrollerade ärenden har verkställigheten skett i enlighet med tillstånden.

5.2 Förstöring av material

5.2.1 Sent beslut om förstöring

I ett ärende, som handlagts vid Andra Ekobrottskammaren i Göteborg, har beslut om förstöring av material från tvångsmedelsanvändningen fattats drygt sju veckor efter lagakraftvunnen dom i målet.

Vice chefsåklagaren har uppgett i huvudsak följande.

Det anges inte i 27 kapitlet rättegångsbalken när ett beslut om förstöring senast ska fattas. Inte heller finns det några riktlinjer från myndigheten om detta. Mot den bakgrunden har beslut om förstöring i ärendet fattats så skyndsamt som kan krävas.

Genom reglerna om förstöring ska säkerställas att material från hemliga tvångsmedel inte bevaras i större utsträckning eller under längre tid än nödvändigt. Det finns dock inte någon uttrycklig bestämmelse som anger inom vilken tid förstöring ska ske. Nämnden har tidigare uttalat att det ligger i sakens natur att ett beslut om förstöring ska *verkställas* så snart det kan ske.¹⁰ Samma skyndsamhetskrav gör sig gällande även ifråga om inom vilken tid åklagare har att fatta beslut om förstöring.

I det aktuella fallet har beslut om förstöring fattats först drygt sju veckor efter det att dom i målet vann laga kraft. Det har inte framkommit några omständigheter som skulle kunna motivera att materialet bevarades under denna tid. Till skillnad från ekobrottskammaren anser nämnden att erforderlig skyndsamhet inte iakttagits.

5.2.2 Förstöring av överskottsmaterial

I ett tvångsmedelsärende, som handlagts vid Ekobrottskammaren i Linköping, har överskottsinformation överförs till annan förundersökning utan att den mottagande förundersökningsledaren erinrats om att ansvaret för förstöring av det överförda materialet övergått till honom eller henne. Nämnden noterar att Ekobrottsmyndighetens egna rekommendationer i syfte att undvika oklarheter kring vem som bär ansvaret för förstöring av överskottsmaterialet inte har följts.

5.3 Underrättelser till enskilda

5.3.1 Sen första prövning

I ett ärende, som handlagts vid Ekobrottskammaren i Linköping, har den första prövningen av om den enskilde ska underrättas om användningen av hemliga tvångsmedel skett drygt fyra månader för sent.

Kammarchefen har uppgett i huvudsak följande.

Förseringen har berott på hög arbetsbelastning hos ansvarig åklagare. Förbiseendet uppdagades vid den kvartalmässiga genomgången av det hemliga diariet och en begäran om underlag skickades till den Polisoperativa enheten i Linköping. Underlaget inkom drygt fyra veckor senare varefter beslut fattades om att skjuta upp underrättelse.

Nämnden konstaterar att den första prövningen av om en enskild ska underrättas om användningen av hemliga tvångsmedel ska göras senast en

---

¹⁰ Se nämndens uttalande den 21 januari 2013 ”Förstöring av upptagningar och uppteckningar från tvångsmedelsanvändning enligt lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott” (dnr 104-2011).

månad efter det att förundersökningen avslutades, oavsett om något underlag för sekretessprövningen inkommit eller inte.

5.4 Dokumentation

Det är överlag god ordning i såväl tvångsmedelsakter som bevakningsärenden och handläggningen har generellt sett varit lätt att följa.

Utöver vad som redovisats ovan i fråga om brister i dokumentationen har nämnden noterat att det i drygt hälften av de granskade ärendena saknas dokumentation om när förundersökningen avslutades, när den enskilde avfördes från utredningen eller när målet avgjordes slutligt. Nämnden anser att sådana uppgifter bör dokumenteras i tvångsmedelsdiariet eftersom uppgifterna utgör utgångspunkt för när underrättelseskyldigheten respektive förstöringsskyldigheten inträder.

5.5 Övrigt

Vad som i övrigt förekommit föranleder inget uttalande från nämnden.

6. BESLUT

1. Nämnden anmäler förhållandena under avsnitt 5.1 till Åklagarmyndigheten.

Nämnden emotser åklagarens slutliga beslut i förundersökningsfrågan.

2. Med detta uttalande avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Sigurd Heuman

I avgörandet har deltagit: Sigurd Heuman (ordförande), Barbro Thorblad, Cecilia Dalman Eek, Linnéa Darell, Berit Jóhannesson, Zayera Khan, Christina Linderholm, Ewa Samuelsson, Mats Sander och Jonas Åkerlund (enhälligt).

Föredragande: Ylva Öhrström

Expedition till:

Åklagarmyndigheten, Särskilda åklagarkammaren
Första och Andra Ekobrottskammaren i Malmö (HTME-24-17),
Ekobrottskammaren i Linköping (HTME-22-17) och Andra
Ekobrottskammaren i Göteborg (HTME-23-17)

För kännedom till:

Ekobrottsmyndigheten
Åklagarmyndigheten (Huvudkontoret, Tillsynsavdelningen)
Polismyndigheten, Rättsavdelningen, enheten för rättslig styrning och stöd